

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

Tässä ohjeessa ohjeistetaan viranomaisia toimenpiteistä mehiläisten esikotelomädän (EKM) vastustamiseksi. Esikotelomädän saneerauksesta ja valtuutetuista mehiläistautien tarkastajista on tehty erilliset ohjeet. Myös mikrobilääkkeiden käytöstä on oma ohje, joskaan mikrobilääkkeiden käyttöä ei suositella esikotelomädän torjunnassa. Asiaa koskeva lainsäädäntö on listattu tämän ohjeen lopussa.

Mehiläisten esikotelomätätautia aiheuttaa itiöivä bakteeri *Paenibacillus larvae*, joka ei tartu ihmiseen. Tauti tappaa vain mehiläisten toukkia, ja tartunta johtaa usein mehiläisyhteiskunnan heikkenemiseen. Esikotelomätä leviää mehiläisten, parvien ja pesien siirtojen mukana sekä hoitajien käsien ja bakteerin itiöitä sisältävien hoitovälineiden ja välityksellä. Tartunta leviää myös mehiläisten ryöstäessä heikentyneiden ja kuolleiden yhteiskuntien ruokavaroja. Leviämistä voi tapahtua myös harhalentojen välityksellä. Näin kuollutkin pesä voi tartuttaa ympäristön tarhoja parin kilometrin säteellä vuosikausia.

Esikotelomätä on luetteloitu mehiläisillä EU:n alueella D-luokan taudiksi ja kansallisesti valvottavaksi eläintaudiksi. Tautia esiintyy lähes koko Suomessa, pohjoisessa ja idässä huomattavasti vähemmän, kuin eteläisissä ja läntisissä osissa maata.

1 Mehiläisten pitopaikkojen rekisteri ja toimijoiden kirjaamisvelvoite

(AHL 84, 93 ja 102 artikkelit, Laki eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä 3 ja 7§, MMMa 67/2022 1 ja 5§, Ks. lyhenteet kohdasta lainsäädäntö)

Toimijoiden on ennen mehiläistarhauksen aloittamista ilmoitettava eläintenpitäjärekisteriin kaikki vastuullaan olevat pitopaikat ja pidettävä tiedot ajan tasalla. Toimijoiden on myös kirjattava tiedot mehiläisistään, niiden siirroista, kuolleisuudesta ja tehdyistä bioturvatoimenpiteistä eläinterveyssäännösten mukaisesti. Tiedot on säilytettävä vähintään 3 vuoden ajan ja annettava pyynnöstä välittömästi toimivaltaisen viranomaisen saataville.

2 Esikotelomädän epäily tai todettu tartunta

(Eläintautilaki 19-20§, (EU) 2018/1882 liite, MMMa 325/2021 3-4§)

Esikotelomädän epäilystä on viipymättä ilmoitettava kunnan virkaeläinlääkärille tai Ruokaviraston valtioneläinlääkärille. Ilmoitusvelvollisuus koskee paitsi tarhaajia, myös muita mehiläisten hoitoon, tutkimiseen tms. osallistuvia. Valtuutettu tarkastaja ilmoittaa epäilystään kunnan virkaeläinlääkärille ja Ruokaviraston valtioneläinlääkärille. Kunnan virkaeläinlääkäri ilmoittaa epäilystään Ruokaviraston valtioneläinlääkärille. Ruokaviraston laboratoriosta ilmoitetaan todetut tartunnat ja epäilyn vuoksi otettujen näytteiden

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

negatiivinen tulos suoraan valtioneläinlääkäreille heti tutkimustuloksen varmistuttua tutkimusvastauksena. Muuta ilmoitusta ei tässä yhteydessä tehdä. Esikotelomätätutkimus laboratoriossa kestää 9 vrk.

Lainsäädännöllä vastustettavan mehiläistaudin epäily tai todettu tauti viedään eläinten terveyden hallinnan tietojärjestelmään (ELTE). Epäilyn vie järjestelmään tiedon vastaanottava eläinterveysviranomainen (kunnaneläinlääkäri tai valtioneläinlääkäri). Todetun tartunnan vie järjestelmään valtioneläinlääkäri saatuaan tiedon tartunnasta Ruokaviraston laboratoriosta. Valtioneläinlääkärin vastuulla on varmistaa, että sekä viralliset epäilyt että todetut tartunnat viedään ELTE:n.

3 Esikotelomädän epäily ja tarkastuskäynti epäilyn varmistamiseksi tai poissulkemiseksi (Eläintautilaki 21§, 32§, MMMa 322/2021 3§)

Jos toimija epäilee pesissään esikotelomätää, on hänen pyrittävä pitämään tartunnan saanut pesä erillään pitopaikan muista pesistä sekä vältettävä tartuntaa mahdollisesti levittävien eläinten, tuotteiden, tavaroiden ja aineiden siirtämistä siihen saakka, kunnes Ruokavirasto on päättänyt jatkotoimenpiteistä. Eläinlääkärin tai valtuutetun tarkastajan tulee neuvoa toimijaa näissä toimenpiteissä.

Jos eläinterveysviranomainen (kunnan virkaeläinlääkäri tai Ruokavirasto) epäilee mehiläistarhalla olevan esikotelomätää tai vastaanottaa ilmoituksen esikotelomätäepäilystä, on tarhalla suoritettava viipymättä tarkastuskäynti, tarkastettava kaikki pesät ja otettava pesistä näytteet esikotelomätäepäilyn varmistamiseksi tai poissulkemiseksi. Tarkastuksen voi tehdä eläinterveysviranomaisen pyynnöstä myös valtuutettu tarkastaja.

Jos Ruokaviraston valtioneläinlääkäri päättää tehtyjen tutkimusten tai muun syyn vuoksi, että pitopaikkaan kohdistuu ns. virallinen eläintautiepäily, Ruokavirasto tekee määräyksen tartunnan leviämisen estämiseksi.

Ruokaviraston valtioneläinlääkäri vie epäilyn ELTE-järjestelmään ja merkitsee sen joko alustavaksi (tartunnan poissulku) tai viralliseksi (annetaan päätös taudin leviämisen estämiseksi).

Mikäli esikotelomätä on jo todettu Ruokaviraston tutkimuksessa esimerkiksi toimijan itse ottamista näytteistä, ei viranomaisen tarvitse ilman erillistä syytä tehdä tarkastuskäyntiä eikä ottaa uusia näytteitä tartunnan varmistamiseksi.

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

4 Näytteet

Jos tarhalla havaitaan esikotelomädälle tyypillisiä klinisiä oireita, otetaan tartunnan varmistamiseksi tai poissulkemiseksi näytteeksi ensisijaisesti pala (noin 5x20 cm tai 10x10 cm) sellaista sikiökakkua, jossa näkyy tyypillisiä esikotelomädän oireita. Sikiökakun pala kääritään esimerkiksi voipaperiin (ei muoviin) ja sanomalehteen ja pakataan kovaan pakkaukseen siten, ettei se litisty matkalla. Toissijaisesti otetaan näytteeksi hunajaa (2 rkl/pesä) pesistä ja kakuista, joissa havaitaan esikotelomädälle tyypillisiä klinisiä oireita tai mahdollisimman läheltä tällaisia kakkuja. Hunaja pakataan puhtaaseen purkkiin. Näytteeksi voidaan ottaa myös sikiökakulla olevia aikuisia mehiläisiä (50 kpl/pesä). Aikuiset mehiläiset tapetaan pitämällä niitä 1 vrk pakastimessa ja lähetetään esimerkiksi puhtaassa pakastusrasiassa. Mikäli klinisiä oireita havaitaan runsaasti, riittää kolmen pesän näytteet tarhaa kohden.

Jos tarhalla ei havaita esikotelomädälle tyypillisiä klinisiä oireita, otetaan ensisijaisesti näytteeksi hunajaa kaikista pitopaikan pesistä, 2 rkl/pesä, ja kolmen pesän hunajan voi yhdistää samaan purkkiin. Toissijaisesti otetaan näytteeksi aikuisia mehiläisiä jokaisesta pesästä, jolloin kolmen pesän mehiläiset, 50 kpl/pesä, voi pakata samaan purkkiin.

Näytteenoton voi tehdä keskimääräisen päivälämpötilan ollessa vähintään noin 10 asteen tienoilla tai tarhan omistajan suostumuksella kylmemmälläkin säällä. Näytteet lähetetään Ruokavirasto Kuopion toimipaikkaan.

Tarkemmat näytteenotto-ohjeet ja näytelähete löytyvät [Ruokaviraston internetsivuilla](#).

5 Todettu tai poissuljettu esikotelomätätartunta

Esikotelomätädiagnoosi vahvistetaan Ruokaviraston Kuopion laboratoriosta. Tulokset ilmoitetaan tutkimustuloksen varmistuttua tutkimusvastauksena. Tutkimusvastaus lähetetään sähköisesti viimeistään seuraavana päivänä tutkimuksen valmistumisesta. Esikotelomätätutkimus kestää 9 vrk. Valtioneläinlääkäri merkitsee todetun tartunnan ELTE:ssä vahvistetuksi, tai jos tulokset ovat negatiiviset, merkitään epäily rauenneeksi.

6 Taudin leviämisen estämiseksi tehtävä päätös

(Eläintautilaki 32§, MMMa 322/2021 3-4§)

Jos pitopaikassa on todettu esikotelomätä tai jos kyseessä on virallinen eläintautiepäily, Ruokaviraston valtioneläinlääkäri tekee toimijalle päätöksen taudin leviämisen estämiseksi. Päätös voidaan antaa luonnolliselle henkilölle tai oikeushenkilölle. Päätöksen sisällöstä ja siitä poikkeamisesta on säädetty Maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa.

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

Päätöksessä voidaan sallia ns. saneeraustarhan perustaminen saman toimijan toiseen pitopaikkaan, johon ennestään kohdistuu esikotelomädän leviämisen estämiseksi annettu päätös.

Mikäli esikotelomätä todetaan useilta tarhoilta peräsin olevasta hunajasta (linkoomonäyte, hunajatankkinäyte) Ruokavirasto voi pyytää tarhaajalta omavalvontanäytteet kaikilta niillä tarhoilta, joilta näytteeseen on kerätty hunajaa. Näytteeksi otetaan 2 rkl hunajaa tai 50 aikuista mehiläistä kustakin pesästä ja kolmen pesän näytteen voi yhdistää samaan purkkiin. Näytteet tulee tutkituttaa kohtuullisessa ajassa. Ruokavirasto voi päättää siitä mikä on kohtuullinen aika, vuodenajasta ja muista olosuhteista johtuen. Jos tarhaaja ei lähetä näytteitä pyydettyssä ajassa, annetaan päätös taudin leviämisen estämiseksi, kaikille niille pitopaikoille, joilta ei ole saatu puhtaita tutkittuja näytteitä.

7 Epidemiologinen selvitys ja kontaktipitopaikkojen tarkastus

(Eläintautilaki 32§)

Kun pitopaikassa on Ruokaviraston tutkimuksissa todettu esikotelomätä, laatii valtioneläinlääkäri selvityksen taudin alkuperästä ja levinneisyydestä. Valtioneläinlääkäri voi käyttää selvityksen laatimisessa kunnaneläinlääkärin tai Ruokaviraston valtuuttaman tarkastajan apua. Selvitys voidaan tehdä puhelimitse. Epidemiologinen selvitys voidaan tehdä myös silloin, kun pitopaikkaan kohdistuu eläintautiepäily.

Epidemiologisen selvityksen yhteydessä valtioneläinlääkäri luo ELTE-järjestelmään tarkastuspyynnön tartuntapitopaikan kontaktipitopaikoille. Kontaktipitopaikoiksi tulee katsoa mehiläistarhat, joista tai joihin on siirretty mehiläisiä tai tartuntaa mahdollisesti levittävää materiaalia sinä aikana, kun tartunta on todennäköisesti ollut pitopaikassa (harkinnan mukaan 1-3 v). Tässä on huomioitava edellinen näytteenotto ja tartunnan voimakkuus (+, ++, +++). Lisäksi kontakteiksi katsotaan kaikki 3 km:n säteellä sijaitsevat mehiläistarhat, joilla ei ole todettu tartuntaa ja ellei näiden välissä ole vesistöä.

Kunnaneläinlääkärin, tai hänen tai valtioneläinlääkärin pyynnöstä valtuutetun tarkastajan, on tehtävä tarkastuskäynti ja otettava näytteitä kontaktipitopaikoissa.

8 Tarhan vapautuminen taudin leviämisen estämiseksi annetuista rajoituksista

(Eläintautilaki 34§, MMMa 322/2021 5-6§)

Mikäli taudin leviämisen estämiseksi tehty päätös on annettu epäilyn perusteella, valtioneläinlääkäri purkaa sen välittömästi, mikäli Ruokaviraston tutkimuksissa ei löydetä *P. larvae* -bakteerin itiöitä. ELTE:ssä epäily merkitään tällöin rauenneeksi.

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

Mikäli esikotelomätä on todettu, taudin leviämisen estämiseksi annetun päätöksen purkamisen edellytyksenä on pitopaikan saneeraus. Taudin hävittämiseksi tarvittavien toimenpiteiden suunnittelu, toteutus ja kustannukset ovat toimijan vastuulla. Ohje saneerauksista löytyy Suomen mehiläishoitajien [internetsivuilta](#).

Tehokkaaksi esikotelomädän hävittämistavaksi katsotaan seuraavien toimenpiteiden suorittaminen:

- 1) heikot yhteiskunnat, joiden toukista suuri osa on sairaita, tuhotaan;
- 2) yhteiskunnat, jotka ovat vielä vahvoja ja joissa sairaita toukkia on vain vähän, joko tuhotaan tai aikuiset mehiläiset siirretään niistä puhtaaseen pesään, jossa on vain rakentamattomia vahapohjukekehiä (tekoparvimenettely), ja sikiöt ja ruokavarat tuhotaan;
- 3) tartuntaa mahdollisesti levittävä materiaali suojataan mehiläisiltä; sekä
- 4) sikiökakusto poltetaan tai käsitellään menetelmällä, joka tuhoaa *P. larvae* -itiöt.

Kunnaneläinlääkäri tai hänen pyynnöstään valtuutettu tarkastaja voivat tarpeen vaatiessa valvoa saneerausta. Yleensä saneerauksia ei kuitenkaan ole syytä valvoa. Ruokavirasto ei voi määrätä mehiläisiä hävitettäväksi, eikä maksaa korvausta hävitetyistä mehiläisistä.

Kun saneeraus on tehty, tulee toimijan ilmoittaa asiasta kunnaneläinlääkärille, jolloin kunnaneläinlääkäri luo ELTE:n toimenpiteen tarkastuksesta ja näytteenotosta saneerauksen onnistumisen varmistamiseksi. Tarkastus- ja näytteenottokäynnin voi tehdä, kun saneerauksesta on kulunut vähintään 30 vrk.

Kun vähintään 30 vuorokautta on kulunut saneerauksen päätökseen saamisesta, tulee kunnaneläinlääkärin, tai hänen pyynnöstään valtuutetun tarkastajan, käydä pitopaikassa tarkastamassa pesät esikotelomädän kliinisten oireiden varalta ja ottamassa näytteet saneerauksen onnistumisen varmistamiseksi. Näytteeksi otetaan hunajaa (2 rkl/pesä) tai aikuisia mehiläisiä (50 kpl/pesä). Näytteet otetaan kaikista pitopaikan pesistä. Kolmen pesän näytteen voi yhdistää samaan purkkiin. Tarkastuskäynti ja näytteiden tutkiminen maksetaan valtion varoista.

Ruokaviraston tulee kumota taudin leviämisen estämiseksi annettu päätös, kun se saa tiedokseen pitopaikasta tutkittujen näytteiden kielteiset tulokset Ruokaviraston laboratoriosta. Päätös on kumottava myös silloin, jos pitopaikassa olevat mehiläispesät on tuhottu ja pitopaikka on ollut tyhjillään mehiläisistä vähintään kuuden kuukauden ajan. Kun rajoittavat poistetaan, merkitään tapaus ELTE:ssä loppuun käsitellyksi.

Mikäli esikotelomätää löytyy edelleen, tulee saneeraus uusia ennen viranomaisen uutta tarkastusta ja näytteenottoa.

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

9 Hylätyt mehiläispesät

Eläinterveysviranomaisille tulee ilmoituksia hylätyistä tai hoitamattomista mehiläispesistä ja niihin liittyvästä tautien leviämisen riskistä. Tällöin tulee ensisijaisesti yrittää tavoittaa pesien omistaja. Jos pitopaikat eivät ole rekisterissä, kunnaneläinlääkäri voi kysyä kunnasta kyseisen maanomistajan ja häneltä voidaan tiedustella, että kuka pesät on hänen mailleen tuonut. Jos toimija tavoitetaan, hänet voidaan velvoittaa rekisteröimään pitopaikka ja hoitamaan mehiläisiään eläinsuojelulain nojalla.

Jos on syytä epäillä pesässä lainsäädännöllä vastustettavaa mehiläistäutia, voi kunnaneläinlääkäri tai hänen pyynnöstään valtuutettu tarkastaja tarkastaa pesän ja ottaa tarvittavat näytteet epäilyn poissulkemiseksi. Tarkastuksen ja näytteenoton voi tehdä, vaikka toimijaa ei tavoitettaisi.

Jos pesässä ei ole mehiläisiä, voi sen lentoaukot sulkea tartuntavaaran estämiseksi, kunhan pesää ei muutoin vahingoiteta.

10 Lainsäädäntö

Voimassa oleva lainsäädäntö löytyy internetistä palveluista: www.finlex.fi (kansallinen lainsäädäntö) tai www.eur-lex.eu (EU:n lainsäädäntö). Haettaessa lainsäädäntöä on otettava huomioon kaikki kyseiseen säädökseen tehdyt muutokset (ks. Finlex: viitetiedot > Ajantasainen säädös, Eur-lex: Ajantasainen linkki).

- Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetus tarttuvista eläintaudeista sekä tiettyjen eläinterveyttä koskevien säädösten muuttamisesta ja kumoamisesta ("eläinterveyssäännöstö") (EU) 2016/429 (AHL)
- Eläintautilaki 76/2021
- Laki eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä 1069/2021
- Maa- ja metsätalousministeriön asetus eläinten tunnistamisesta ja rekisteröinnistä 67/2022 (MMM 67/2022)
- Komission täytäntöönpanoasetus tiettyjen taudinehkäisy- ja taudintorjuntasääntöjen soveltamisesta luetteloitujen tautien eri luokkiin ja sellaisten lajien tai lajien ryhmien luettelon laatimisesta, jotka aiheuttavat merkittävän riskin kyseisten luetteloitujen tautien leviämiseksi (EU) 2018/1882
- Maa- ja metsätalousministeriön asetus muista torjuttavista, valvottavista ja muista ilmoitettavista eläintaudeista, eläintautien ilmoittamisesta sekä mikrobikantojen toimittamisesta 325/2021 (MMM 325/2021)
- Maa- ja metsätalousministeriön asetus eräiden valvottaviksi eläintaudeiksi nimettyjen tautien vastustamisesta 322/2021 (MMM 322/2021)

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Ohje mehiläisten esikotelomätään liittyvistä viranomaistoimista

Viranomaisen toiminnan tulee perustua laissa olevaan toimivaltaan ja viranomaistoiminnassa tulee tarkoin noudattaa lakia. Viranomaisohjeet eivät ole oikeudelliselta luonteeltaan muita viranomaisia tai toimijoita sitovia. Viime kädessä lainsäädännön soveltamista koskevat kysymykset ratkaisee tuomioistuin.

Tässä ohjeessa on sekä suoria lainauksia lainsäädännöstä että tulkintoja lainsäädännön soveltamisesta. *Lainsäädännön tulkinnat on erotettu* kursiivilla. Ohjeessa esitetyt tulkinnat ovat Ruokaviraston näkemyksiä siitä, miten lainsäädäntöä tulisi soveltaa.

Voimaantulo

Tämä ohje on voimassa toistaiseksi.